

Krigsorganisering och krigsplacering inom privata företag

Under det senaste året har frågan om krigsorganisering och krigsplacering inom privata företag aktualiserats och diskuterats. Inte minst beroende av att myndighetsföreträdare från tid till annan tagit upp behoven men också då många företag är angelägna att bidra till utvecklandet av Sveriges krigsberedskap och totalförsvaret. Den utmaning som dock fortsatt föreligger är att behovsbilden ännu inte är tydliggjord avseende *vilken verksamhet det är som är av särskild vikt för totalförsvaret* och därmed måste kunna upprätthållas. Alla Sveriges drygt 1,2 miljoner företag behöver inte krigsorganisera sig och formellt ianspråkta personal för höjd beredskap och krig. Det finns idag ett flertal definitioner och kategorier av verksamheters samhällsliga betydelse såsom "samhällsviktig verksamhet", "säkerhetskänslig verksamhet", "leveranskritisk verksamhet", "totalförsvarsviktig verksamhet" osv. En del av dessa är reglerade i lag, andra är det inte. En ökad tydlighet härvidlag är helt nödvändig för att underlätta för både företag och ansvariga myndigheter. Detta inte minst då ett privat företag inte har några förpliktelser eller skyldigheter att ta fram en krigsorganisation eller att krigsplacera sin personal.

Krigsorganisering

Om ett företag i samråd med ansvarig myndighet emellertid kommit fram till att det föreligger behov för att skapa en krigsorganisation och genomföra en personalplanläggning innebär detta att man skapar planeringsförutsättningar för att fortsätta bedriva sin verksamhet även under höjd beredskap och ytterst krig. Den mer exakta innebörden kommer skilja sig åt beroende på hur verksamheten bedrivs men bör bland annat utgöras av översyn av bemanning, säkerhetsskydd och cybersäkerhet, ledningsförmåga, säkra försörjningskedjor och leveransmöjligheter, möjlighet till omställning av produktion etc. Arbetet med att ta fram en krigsorganisation handlar om att avgöra vilka verksamheter som behöver prioriteras och bedrivs vid höjd beredskap och ytterst krig då det sannolikt inte går att upprätthålla alla verksamheter. Det kan inte heller uteslutas att nya uppgifter tillkommer. Det är troligt att leverantörs- och försörjningskedjor störs alternativt bryts helt under en kortare eller längre period. En central del i arbetet med att ta fram en krigsorganisation innebär alltså att man rangordnar och prioriterar de verksamheter som måste bedrivs i höjd beredskap och ytterst krig och i sin kontinuitetsplanering inkluderar beredskapsplanering för mycket svåra förhållanden, dvs. krig. Detta bör inkludera att identifiera den kritiska verksamheten, kartlägga vilka funktioner som behövs, identifiera externa underleverantörer och konsulter som upprätthåller en kritisk funktionalitet samt att ta fram en förteckning över nödvändig personal.

Krigsplacering

Vad som avses med krigsplacering inom privata företag har debatterats flitigt under det senaste året och begreppsförvirringen har varit omfattande. Tjänstgöring i enlighet med krigsplacering, utifrån en rättslig definition, kan endast ske på tre sätt: värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

Värnplikt och civilplikt

Värnplikt och civilplikt omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. *Värnplikten* ska fullgöras hos Försvarsmakten och kräver svenskt medborgarskap. *Civilplikten* skall fullgöras i de verksamheter inom totalförsvaret som regeringen föreskriver. Hittills har regeringen endast fattat beslut om att utreda aktivering av civilplikten för kommunal räddningstjänst, men på sikt föreligger möjlighet att fler områden kan komma att inkluderas såsom hälso- och sjukvård, underhåll/repARATIONER av järnvägar/vägar samt drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet. MSB föreslog den 1 mars åtgärder som behövs för att förbereda för ett beslut om en aktivering av civilplikten. Förslaget innebär att totalförsvarspliktiga som redan har kompetens för räddningstjänstuppgifter ska kunna skrivas in med civilplikt, krigsplaceras i en befattning inom

kommunal räddningstjänst samt genomgå en inledande repetitionsutbildning. Genom civilplikten ges en möjlighet att grundutbilda och krigsplacera personer som inte annars är verksamma inom ett område. Detta ger en möjlighet att stärka verksamheter som behöver personalförstärkning under krig. Civilplikten binder till skillnad från den allmänna tjänsteplikten de enskilda till en viss beredskapstjänstgöring redan innan regeringen fattar beslut om höjd beredskap.

Allmän tjänsteplikt

När det i allmänna ordalag talas om "krigsplacering" inom privata företag avses inte värnplikt eller civilplikt utan *allmän tjänsteplikt*. När det råder höjd beredskap får regeringen föreskriva om allmän tjänsteplikt, om det behövs för att verksamhet som är av särskild vikt för totalförsvaret skall kunna upprätthållas. Föreskriften kan avse en viss del av landet eller en viss verksamhet. Allmän tjänsteplikt fullgörs genom att den som är totalförsvarspliktig kvarstår i sin anställning eller fullföljer ett uppdrag alternativt tjänstgör enligt avtal om frivillig tjänstgöring inom totalförsvaret, eller utför arbete som anvisas honom eller henne av den myndighet som regeringen bestämmer.

Till skillnad från värnplikt och civilplikt är allmän tjänsteplikt inte ett instrument som lagstiftarna har bedömt kan förberedas i fredstid såsom värnplikt och civilplikt utan allmän tjänsteplikt råder först efter att regeringen fattat beslut om höjd beredskap och därefter aktiverat allmän tjänsteplikt. Vilken verksamhet som kommer beröras genom att den bedöms vara av särskild vikt för totalförsvaret är således kopplat till den situation som råder vid ett givet tillfälle. Med detta sagt föreligger det inget hinder för att vidta planeringsåtgärder för ett enskilt företag om man bedömer att ens verksamhet troligen kommer bli föremål för ett beslut om allmän tjänsteplikt. Tillverkar man tex. ammunition eller är man en större elproducent är det sannolikt att den verksamheten kommer utgöra verksamhet som är av särskild vikt för totalförsvaret. Många gånger ligger det dessutom i företagets eget intresse, oaktat bedömning om allmän tjänsteplikt, att planera för sämre tider.

Om även en myndighet gör bedömningen att ett företag bedriver totalförsvarsviktig verksamhet så finns det en möjlighet för företaget, efter samråd med ansvarig myndighet, att kontakta Plikt- och prövningsverket för att teckna en överenskommelse om uppgifter för krigsplacering. Detta innebär konkret att företaget först identifierar nyckelbefattningar som man bedömer behövs för att driva verksamheten vidare under höjd beredskap och krig. Plikt- och prövningsverket stämmer därefter av personalförteckningen mot sitt register (vilket kallas för disponibilitetskontroll). Om det då visar sig att vissa av personerna redan är krigsplacerade inom tex. Forsvarsmakten så kan Forsvarsmakten fatta beslut om att häva den befintliga krigsplaceringen och i stället låta företaget ianspråkta vederbörande. Detta registreras därefter av Plikt- och prövningsverket som också meddelar företaget och den berörda arbetstagaren om registreringen. Denna process ska dock inte förväxlas med ett bindande beslut om krigsplacering då det fortsatt inte råder någon skyldighet för vare sig företaget eller den enskilde arbetstagaren utan detta ska ses i huvudsak som en planeringsåtgärd för att skapa en bättre framförhållning. Det befintliga anställningsavtalet är fortsatt gällande även om någon typ av skriftlig överenskommelse tecknas mellan arbetsgivare och arbetstagare. Fram till dess att regeringen fattar beslut om höjd beredskap och aktivering av allmän tjänsteplikt som inkluderar berört företag kan arbetstagaren tex. säga upp sig i enlighet med anställningsavtalet och därmed upphör också krigsplaceringen.

Hittills har ett hundratal företag i samråd med berörda myndigheter kontaktat Plikt- och prövningsverket för att teckna en överenskommelse om uppgifter för krigsplacering och fler tillkommer per vecka. Detta är givetvis bra både för företagen och Sveriges robusthet och totalförsvaret. Av de företag som hittills "krigsplacerat" sin personal i samråd med myndigheter har emellertid olika definitioner använts som skäl tex. "samhällsviktig verksamhet", "säkerhetskänslig verksamhet", "leveranskritisk verksamhet" och "totalförsvarsviktig verksamhet". Parallellt med att processen

fortsätter är det av stor vikt att regering och ansvariga myndigheter de facto identifierar vilken verksamhet som är *väsentlig för totalförsvaret* och utgår från denna definition i det fortsatta arbetet.